

**R' Elazar ben Azaryah:
Remembering the Exodus All the Days of Our Lives**
Alex Hecht ahlecht@torontotorah.com

1. Mishnah Berachot 1:5

אמר רבי אלעזר בן עזריה, הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, עד שדרשה בן זומא, שנאמר (דברים טז) למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך, ימי חייך, הימים. כל ימי חייך, הלילות. ונתקמים אומרים, ימי חייך, העולם הזה. כל ימי חייך, להביא לימות המשיח.

Rabbi Elazar ben Azaryah said: "I am like a man of seventy years old, yet I did not succeed in proving that the exodus from Egypt must be mentioned at night-until Ben Zoma explained it: "It is said, 'That you may remember the day you left Egypt all the days of your life;' now 'the days of your life' refers to the days, [and the additional word] 'all' indicates the inclusion of the nights!"

The sages, however, said: "'The days of your life' refers to the present-day world; and 'all' indicates the inclusion of the days of Mashiach." (translation from

https://www.chabad.org/holidays/passover/pesach_cdo/aid/661624)

2. Jeremiah 23:7-8

לכן הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חיה אשׁר העלה את־בני ישראל מארץ מצרים: כי אם־חיה אשׁר העלה ואשׁר הביא את־נרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הזחתיים שם וישבו על־אדמתם.

Therefore, behold, days are coming - the word of Hashem - when people will no longer swear, 'As Hashem lives, Who brought the Children of Israel up from the land of Egypt,' but rather, 'As Hashem lives, Who brought up and brought back the offspring from the House of Israel from the land of the North and from all the lands wherein He had dispersed them'; and they will dwell in their [own] land. (Artscroll translation)

3. Talmud, Berachot 12b-13a

אמרו לו: לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה, אלא שתהא שעבוד מלכות עיקר, ויציאת מצרים טפל לו. כיוצא בו אתה אומר: לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך. לא שיעקר יעקב ממקומו, אלא ישראל עיקר ויעקב טפל לו; וכן הוא אומר: אל תזכרו ראשנות וקדמניות אל תתבוננו, אל תזכרו ראשנות - זה שעבוד מלכות, וקדמניות אל תתבוננו - זו יציאת מצרים, הנני עשה חדשה עתה תצמה - תני רב יוסף: זו מלחמת גוג ומגוג. משל, למה הדבר דומה - לאדם שהיה מהלך בדרך ופגע בו זאב וניצל ממנו, והיה מספר והולך מעשה זאב; פגע בו ארי וניצל ממנו, והיה מספר והולך מעשה ארי; פגע בו נחש וניצל ממנו, שכח מעשה שניהם והיה מספר והולך מעשה נחש; אף כך ישראל - צרות אחרונות משכחות את הראשונות.

The Sages rejected this claim **and they said to him** that these verses do **not** mean **that** in the future **the exodus from Egypt will be uprooted from its place** and will be mentioned no more. **Rather**, redemption from **the subjugation of the kingdoms will be primary and the exodus from Egypt will be secondary**.

On a similar note, you say: The meaning of the expressions: It will not say, and they will no longer mention, are not absolute, as in the verse: **"Your name shall no longer be called Jacob; rather, Israel will be your name"** (Genesis 35:10). There, too, the meaning is **not that** the name **Jacob will be entirely uprooted from its place, but that** the name **Israel will be the primary name to which** the name **Jacob will be secondary**, as the Torah continues to refer to him as Jacob after this event. **And it also says** that the ultimate redemption will overshadow the previous redemption in the verse: **"Do not remember the former events, and do not ponder things of old"** (Isaiah 43:18), and the Gemara explains: **"Do not remember the former events," that is the subjugation to the kingdoms, and "do not ponder things of old," that is the exodus from Egypt, which occurred before the subjugation to the nations...To what is this comparable? To a person who was walking along the way and a wolf accosted him and he survived it, and he continued to relate the story of the wolf. A lion accosted him and he survived it, and he continued to relate the story of the lion. A snake accosted him and he survived it, he forgot both the lion and the wolf, and he continued to relate the story of the snake.** Each encounter was more dangerous and each escape more miraculous than the last, so he would continue to relate the most recent story. **So too with Israel; more recent troubles cause the earlier troubles to be forgotten.** (Davidson translation)

Two Versions of the Four Sons

Ezer Diena, ediena@torontotorah.com

Haggadah (Sefaria English Edition)	Yerushalmi Pesachim 10:4/70b
פְּנֵד אַרְבַּע בָּנִים דְּבָרָה תּוֹרָה: אֶחָד חָכָם, וְאֶחָד רָשָׁע, וְאֶחָד תָּם, וְאֶחָד שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ לְשֹׂאֵל.	תְּנִי ר' חִיִּיָּה, כְּנֵגַד אַרְבַּע בָּנִים דִּיבְרָה תּוֹרָה: בֶּן חָכָם, בֶּן רָשָׁע, בֶּן טִיפֵשׁ, בֶּן שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ לְשֹׂאֵל.
חָכָם מָה הוּא אוֹמֵר? מָה הַעֲדוֹת וְהַחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹקֵינוּ אֲתָכֶם. וְאַף אֲתָה אָמַר לּוֹ כִּהְלָכֹת הַפֶּסַח: אֵין מִפְּטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמָן:	בֶּן חָכָם מָהוּ אוֹמֵר: מָה הַעֲדוֹת וְהַחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹקֵינוּ אוֹתָנוּ? אַף אֲתָה אָמַר לּוֹ: בַּחֲזֵק יָד הוֹצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים.
רָשָׁע מָה הוּא אוֹמֵר? מָה הַעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם. לָכֶם – וְלֹא לּוֹ. וְלִפִּי שְׂהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכָּלָל כְּפַר בְּעֶקֶר. וְאַף אֲתָה הִקְהָה אֶת שְׂנָיו וְאָמַר לּוֹ: "בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם". לִי וְלֹא-לוֹ. אֵלּוּ הֵיָּה שָׂם, לֹא הֵיָּה נִגָּאֵל:	בֶּן רָשָׁע מָהוּ אוֹמֵר: מָה הַעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם, מָה הַטּוֹרַח הַזֶּה שְׂאתָם מִטְרִיחִין עֲלֵינוּ בְּכָל שָׁנָה וּשְׁנָה? מִכִּיּוֹן שְׂהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכָּלָל, אַף אֲתָה אָמַר לּוֹ: בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה ה' לִי, לִי עָשָׂה, לְאוֹתוֹ הָאִישׁ לֹא עָשָׂה, אֵילוּ הִיָּה אוֹתוֹ הָאִישׁ בְּמִצְרַיִם לֹא הִיָּה רָאוּי לְהִיגָאֵל מִשָּׁם לְעוֹלָם.
תָּם מָה הוּא אוֹמֵר? מָה זֹאת? וְאַמְרַתְּ אֵלָיו "בַּחֲזֵק יָד הוֹצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים."	טִיפֵשׁ מָהוּ אוֹמֵר: מָה זֹאת? אַף אֲתָה לְמַדוֹ הִלְכֹת הַפֶּסַח שְׂאִין מִפְּטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמָן, שְׂלֵא יִהְיֶה עוֹמֵד מִחִבּוּרָה זֹו וְנִכְנַס לְחִבּוּרָה אַחֲרָת.
וְשְׂאִינוּ יוֹדֵעַ לְשֹׂאֵל – אֲתָה פָּתַח לּוֹ, שְׂנַאָמַר, וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם.	בֶּן שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ לְשֹׂאֵל, אֲתָה פָּתַח לּוֹ תַחֲלִיָּה.

Corresponding to four sons did the Torah speak; one [who is] wise, one [who is] evil, one who is innocent and one who doesn't know to ask.	Rabbi Chiyah taught: Corresponding to four sons did the Torah speak; a wise son, an evil son, a foolish son [and] a son who doesn't know to ask.
What does the wise [son] say? "What are these testimonies, statutes and judgments that the Lord our G-d commanded you?" (Deuteronomy 6:20)" And accordingly you will say to him, as per the laws of the Pesach sacrifice, "We may not eat an afikoman [a dessert or other foods eaten after the meal] after [we are finished eating] the Pesach sacrifice. (Mishnah Pesachim 10:8)"	What does the wise son say? "What are these testimonies, statutes and judgments that the Lord our G-d commanded you?" (Deuteronomy 6:20)" And accordingly you will say to him, "With the strength of [His] hand did the Lord take us out from Egypt, from the house of slaves' (Exodus 13:14)."
What does the evil [son] say? "What is this worship to you?" (Exodus 12:26)" "To you' and not 'to him.' And since he excluded himself from the collective, he denied a principle [of the Jewish faith]. And accordingly, you will blunt his teeth and say to him, "For the sake of this, did the Lord do [this] for me in my going out of Egypt' (Exodus 13:8)." 'For me' and not 'for him.' If he had been there, he would not have been saved.	What does the evil son say? "What is this worship to you?" (Exodus 12:26)", What is this burden that you burden upon me each and every year? Since he excluded himself from the collective, accordingly you will say to him, "For the sake of this, did the Lord do [this] for me in my going out of Egypt' (Exodus 13:8)." 'For me', He did, 'for that man', he did not. If that man had been in Egypt, he would not have been fit to be redeemed forever.
What does the innocent [son] say? "What is this?" (Exodus 13:14)" And you will say to him, "With the strength of [His] hand did the Lord take us out from Egypt, from the house of slaves' (Exodus 13:14)."	What does the foolish son say? "What is this?" (Exodus 13:14)" Accordingly you will teach him the laws of the Pesach sacrifice, "We may not eat an afikoman [a dessert or other foods eaten after the meal] after [we are finished eating] the Pesach sacrifice. (Mishnah Pesachim 10:8)" That he should not leave this group and enter to another group.
And [regarding] the one who doesn't know to ask, you will open [the conversation] for him. As it is stated (Exodus 13:8), "And you will speak to your son on that day saying, for the sake of this, did the Lord do [this] for me in my going out of Egypt."	The son who doesn't know to ask, you will open [the conversation] for him first.

Valuing Our Children's Effort - ואת עמלנו אלו הבנים

Rabbi Elihu Abbe, eabbe@torontotorah.com

- Rav Shteinman's advice

• תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף כ עמוד א

שקר החן - זה דורו של משה, והבל היפי - זה דורו של יהושע, יראת ה' היא תתהלל - זה דורו של חזקיה. דבר אחר: שקר החן - זה דורו של משה ויהושע, והבל היפי - זה דורו של חזקיה, יראת ה' היא תתהלל - זה דורו של רבי יהודה ברבי אילעאי. אמרו עליו על רבי יהודה ברבי אילעאי שהיו ששה תלמידים מתכסין בטלית אחת ועוסקין בתורה.

“Grace is false” (Artscroll translation)- This is the generation of Moshe. “And beauty is vain”- This is the generation of Yehoshua. “A woman who fears Hashem, she should be praised”- This is the generation of Chizkiya. Alternatively: “Grace is false”- These are the generations of Moshe and Yehoshua. “And beauty is vain”- This is the generation of Chizkiya. “A woman who fears Hashem, she should be praised”- This is the generation of Rabbi Yehuda the son of Rabbi Ilai. They said about Rabbi Yehuda the son of Rabbi Ilai that six students would cover themselves in one tallit and study Torah.

• רש"י מסכת סנהדרין דף כ עמוד א

דורו של משה ויהושע - עסקו בתורה הרבה, ודורו של חזקיהו יותר מהם, כדכתיב (ישעיה י) וחובל עול מפני שמן, ואמרינן בחלק (סנהדרין צד, ב): חובל עול של סנחריב מפני שמנו של חזקיה, שהיה דולק בבתי מדרשות, עד שבדקו מדין ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ.

מתכסין בטלית אחת - עניים היו.

The generations of Moshe and Yehoshua- They studied much Torah. And the generation of Chizkiya studied even more than them, as it's written “and the yoke is broken from the oil,” i.e. The yoke of Sanheriv is destroyed in the face of the oil of Chizkiya which burned in the study halls (to provide light for study). They checked from Dan to Be'er Sheva and could not find a single person ignorant in Torah.

- אנו עמלים

- לא עליך המלאכה לגמור

- אחד המרבה ואחד הממעיט

- Story with the GR”A
- Effort is sometimes perseverance and consistency, Story with Chofetz Chaim

Arov: Psychological Warfare

R' Mordechai Torczyner – torczyner@torontotorah.com

1. Shemot 8:17-20 (JPS 1985 translation, with one key word changed)

כי אם אינך משלם את עמי הנני משלח בך ובעבדך ובעמך ובבתיך את הערב ומלאו בתי מצרים את הערב וגם האדמה אשר הם עליה: והפליתי ביום ההוא את ארץ גושן אשר עמי עמד עליה לבלתי היות שם ערב למען תדע כי אני ד' בקרב הארץ: ושמת פדת בין עמי ובין עמך למחר יהיה האת הזה: ונעש ד' כן ויבא ערב כבד ביתה פרעה ובית עבדיו ובכל ארץ מצרים תשחת הארץ מפני הערב:...

“For if you do not let My people go, I will let loose the *arav* against you and your courtiers and your people and your houses; the houses of the Egyptians, and the very ground they stand on, shall be filled with *arav*. But on that day I will set apart the region of Goshen, where My people dwell, so that no *arav* shall be there, that you may know that I the Lord am in the midst of the land. And I will make a distinction between My people and your people. Tomorrow this sign shall come to pass.” And the Lord did so. Heavy *arav* invaded Pharaoh's palace and the houses of his courtiers; throughout the country of Egypt the land was ruined because of the *arav*...

2. Midrash, Shemot Rabbah 11:2

אמר רשב"ל אמר להם הקב"ה "אתם עשיתם המונים המונים על בני, אף אני אעשה עליכם עוף השמים וחיות הארץ המונים המונים", שנאמר "הנני משליח בך... את הערוב" חיות ועופות מעורבבין.

Reish Lakish said: Gd told them, "You made mobs and mobs against My children, I will also make the birds of the heavens and the beasts of the land mobs and mobs against you." As it says, "Behold, I send against you... the *arov*" – beasts and birds, mixed [*m'urbav*] together.

3. Midrash, Shemot Rabbah 11:3

למה הביא עליהם ערוב? לפי שהיו אומרים לישראל "צאו והביאו לנו דובים ואריות ונמרים" כדי להיות מצירים בהם, לפיכך הביא עליהם חיות מעורבבות, דברי ר"י. ר' נחמיה אמר מיני צרעין ויתושין. ונראין דבריו של ר"י לפי שבצרדעים כתיב "וימותו הצפרדעים" לפי שלא היה בהן הנאה בעורותיהן, אבל ערוב שהיה הנאה בעורותיהן לפיכך "לא נשאר בהן עד אחד", שאלו היו צרעין ויתושין היה להן שיסריחו.

Why did He bring *arov* upon them? Because they told Israel, "Go out and bring us bears, lions and leopards" in order for them to pain them. Therefore He brought upon them mixed beasts, per Rabbi Yehudah. Rabbi Nechemiah said: Types of wasps and gnats.

And Rabbi Yehudah's position seems correct, for regarding the frogs it said, "And the frogs died," because they would not benefit from their hides, but for *arov*, where one could benefit from their hides, therefore, "Not even one remained." Had they been wasps and gnats, they should have been left to rot.

4. Tehillim 78:45 vs. Yeshayah 7:18

ישלח בהם ערב ויאכלם וצפרדע ותשחיתם:
והיה ביום ההוא ישרק ד' לזבוב אשר בקצה יארי מצרים...

He sent *arov* against them and consumed them, frogs and destroyed them.
And on that day, Gd will whistle for the fly at the edge of Egypt's rivers...

5. Rashi to Shemot 11:5

ולמה לקו בני השפחות, שאף הם היו משעבדים בהם ושמחים בצרתם:

And why were the maids' children struck? For they enslaved the Jews and rejoiced at their pain.

6. Bereishit 15:13

ויאמר לאברהם ידע תדע כי גר יהיה ירעה בארץ לא להם ועבדום וננו אתם ארבע מאות שנה:

And He said to Avram: Know that your seed will be strangers in a land that is not their own, and they will work them and they will oppress them, for 400 years.

7. Tehillim 114:1, with Rashi

בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לעז:

עם שפת לשון אחר שאינו לה"ק, וחבירו "את עם נועז לא תראה עם עמקי שפה [משמוע] וגו'"

A nation with another language, not the sacred tongue. Similarly, "You will not see a bold nation, a nation of a tongue too deep to understand, etc."

8. Devarim 28:49-50

ישא ד' עליך גוי מרחוק מקצה הארץ פאשר ינאה הנשר גוי אשר לא תשמע לשונו: גוי עז פנים אשר לא ישא פנים לזקן ונער לא יהן:

He will raise upon you a nation from afar, from the end of the earth, as the *neshar* flies down, a nation whose language you do not know. A boldfaced nation which does not show favour to the elderly, and does not favour the young.

9. Shemot 1:7, 3:22, 12:23

...ותמלא הארץ אתם:

ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה פלי כסף וכלי זהב ושמלת...

ועבר ד' לנגף את מצרים וראה את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח ד' על הפתח...

...And the land was filled with them.

And each woman shall ask of her neighbour and the resident of her home...

And Gd will pass through to strike Egypt, and He will see the blood on the lintel and on the two doorposts, and Gd will pass over the entrance...